

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 6, NO 12, STIP, 2021

ГОД. VI, БР. 12
ШТИП, 2021

VOL. VI, NO 12
STIP, 2021

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 6, Бр. 12
Штип, 2021

Vol. 6, No 12
Stip, 2021

PALMK, VOL 6, NO 12, STIP, 2021
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM21612>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. факс 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

13 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

17 Наташа Стојановска-Илиевска

СОГЛЕДУВАЊА ЗА ЕДНА ПОДГРУПА ОД ПЕРИФРАСТИЧНИ ПРЕДИКАТИ СО *ДАВА* ВО КОИ Е ПРИСУТНО МЕТАФОРИЧКОТО ПРОШИРУВАЊЕ ЗА МЕЃУЧОВЕЧКА КОМУНИКАЦИЈА

Natasha Stojanovska-Ilievska

OBSERVATIONS ON A SUBGROUP OF LIGHT VERB CONSTRUCTIONS WITH *DAVA* IN WHICH THE METAPHORICAL EXTENSION OF INTERPERSONAL COMMUNICATION IS PRESENT

27 Катерина Видова

ПРЕВОД НА АНГЛИСКИТЕ НАСЛОВИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО АКЦЕНТ НА УПОТРЕБАТА НА МАРКЕРИТЕ НА КАТЕГОРИЈАТА ОПРЕДЕЛЕНОСТ

Katerina Vidova

TRANSLATION OF THE ENGLISH TITLES INTO MACEDONIAN WITH AN EMPHASIS ON THE USE OF THE MARKERS OF DEFINITENESS

37 Ana Koceva, Dafina Kostadinova

A COMPARATIVE ANALYSIS ON APOLOGY SPEECH ACTS IN AMERICAN ENGLISH AND MACEDONIAN

47 Sándor Czeglédi

HOW “MODERN” IS THE MODERN PLAIN ENGLISH MOVEMENT? – AN OVERVIEW OF RELEVANT LEGISLATIVE AND EXECUTIVE POLICY INITIATIVES IN THE UNITED STATES FROM THE 19TH CENTURY

61 Antony Hoyte-West

EU MULTILINGUALISM AND THE LANGUAGES OF THE EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES: AN EXPLORATORY OVERVIEW

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

75 Луси Караниколова-Чочоровска

ФЕНОМЕНОТ НА ЖИВОТНИТЕ ФАЗИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Lusi Karanikolova-Chochorovska

THE PHENOMENON OF LIFE PHASES IN THE POETRY OF BLAZE KONESKI

- 89 Славчо Ковилоски**
 БЛАЖЕ КОНЕСКИ КАКО СЛИКАР
Slavcho Koviloski
 BLAZHE KONESKI AS A PAINTER
- 97 Anastasija Gjurčinova**
 BLAŽE KONESKI E DANTE ALIGHIERI – OMAGGIO AI POETI E ALLA POESIA
Anastasija Gjurčinova
 BLAŽE KONESKI AND DANTE ALIGHIERI – A HOMAGE TO THE POETS AND
 THEIR POETRY
- 107 Ана Витанова-Рингачева**
 ДВЕ ГОДИШНИНИ – ДВА СТОЖЕРНИ ВЕКА (КОН ДВАТА ГОЛЕМИ
 МАКЕДОНСКИ ЛУБИЛЕИ – 95 ГОДИНИ ОД СМРТТА НА КРСТЕ ПЕТКОВ
 МИСИРКОВ И 100 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ)
Ana Vitanova-Ringaceva
 TWO ANNIVERSARIES – TWO PIVOTS’ CENTURIES (THE TWO GREAT
 MACEDONIAN ANNIVERSARIES - 95 YEARS SINCE THE DEATH OF KRSTE
 PETKOV MISIRKOV AND 100 YEARS SINCE THE BIRTH OF BLAZE KONESKI)
- 117 Ивана Котева, Махмут Челик**
 АНАЛИЗА НА ПЕШТАТА „ТЕШКОТО“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ
Ivana Koteva, Mahmut Celik
 ANALYSIS OF THE POETRY “THE DIFFICULT” BY BLAZE KONESKI
- 125 Славица Урумова-Марковска**
 ПРОЧКА ВО СЕМЕЈСТВОТО НА ТРАЈЧЕ (ЗБОР-ДВА ЗА РАСКАЗОТ „ПРОЧКА“
 ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ)
Slavica Urumova-Markovska
 THE FORGIVENESS HOLIDAY IN TRAJCHE’S FAMILY (A FEW WORDS ABOUT
 THE SHORT STORY “FORGIVENESS” BY BLAZHE KONESKI)
- 137 Milica Aleksić**
 FLORAL-FAUNAL MOTIFS IN SVETOZAR ĆOROVIĆ’S *LOVE STORIES*
- 149 Марија Леонтиќ**
 ОПШТ ПРЕГЛЕД НА СОВРЕМЕНАТА ТУРСКА ПОЕЗИЈА
Marija Leontik
 AN OVERVIEW OF CONTEMPORARY TURKISH POETRY
- 165 Туљај Чако**
 ПОЕЗИЈАТА ЗА ДЕЦА НА ХАѢИ ОМЕР ЛУТФИ
Tülay Çako
 THE POETRY FOR THE CHILDREN OF HACI ÖMER LÜTFI
- 177 Sanja Kobilj Ćuić**
 IL CORPO MATERNO NELL’*AMORE MOLESTO* DI ELENA FERRANTE
Sanja Kobilj Ćuić
 THE MATERNAL BODY IN *L’AMORE MOLESTO* BY ELENA FERRANTE

КУЛТУРА / CULTURE

- 187** **Екатерина Намичева, Петар Намичев**
ПРОСТОРНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ТРАДИЦИОНАЛНАТА СЕЛСКА КУЌА
ВО СКОПСКИОТ РЕГИОН ОД 19 ВЕК
Ekaterina Namicheva, Petar Namichev
SPATIAL CHARACTERISTICS OF THE TRADITIONAL VILLAGE HOUSE IN
SKOPJE REGION OF THE 19TH CENTURY

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 203** **Марија Гркова**
БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
Marija Grkova
BLAZE KONESKI IN REGARDS OF THE EDUCATION CURRICULUM ON THE
SUBJECT OF MACEDONIAN LANGUAGE

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 215** **Бојана Самарџиева**
ОСВРТ КОН ПОСЛЕДНАТА ПОЕТСКА ЗБИРКА, „ЦРН ОВЕН“, ОД БЛАЖЕ
КОНЕСКИ
Bojana Samardzieva
REVIEW OF THE LAST POETRY COLLECTION, „BLACK ARIES“ BY BLAZE
KONESKI

ДОДАТОК / APPENDIX

- 221** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
- 223** CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПРОСТОРНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ТРАДИЦИОНАЛНАТА СЕЛСКА КУЌА ВО СКОПСКИОТ РЕГИОН ОД 19 ВЕК

Екатерина Намичева
АУЕ-ФОН Универзитет, Скопје
ekaterina.namiceva@gmail.com

Петар Намичев
Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
petar.namicev@ugd.edu.mk

Апстракт: Руралните населби во скопскиот регион содржат одредени типови на живеалишта во однос на еволуцијата при што се формирале *куќарките, колибите, куќа-приземка, куќа-надземка, куќа на клед, куќата со кат – чардаклија, куќата-кула и комплексните куќи*. Просторните карактеристики на живеалиштата содржат економски простории во приземниот дел (трем, клед и штала), додека на катот се просториите за престој (чардак, одаја и куќа). Просторните димензии во ентериерот се менувале во зависност од потребите на семејството, со преградување на просторот на чардакот. Ентериерот на живеалиштата бил доста скромен со опрема и декорација, со скромни покуќнински предмети кои биле застапени во просторијата – *куќа*, на чардакот и одајата. Поради релативно сличните климатски и економски прилики, кај живеалиштата во скопската област доминира тип на куќа со отворен чардак како заштитен модел на куќа, специфичен за поднебјето и народните сфаќања на населението во регионот.

Клучни зборови: *куќа, ентериер, простор, еволуција, чардак, одаја, камен.*

Вовед

Руралните населби во околината на Скопје содржат јасно препознатливи карактеристики на ентитет на одреден простор, со особено изразена посебност на културата на живеење. Културната синтеза на регионот е дефинирана преку особено впечатливите концепти на народната носија, семејната структура, верувањата, обредите, економскиот живот, формата на живеалиштата и сл. Овој концепт е резултат на созревање на еден долготраен процес на создавање на квалитетен концепт на народниот живот. (Томиќ, 1905).

Во скопската област застапени се два вида на селски населби – најбројни се од збиен тип (*читлучки* тип), во непосредна околина на градот, а помал број од разбиен тип. Овој изразен збиен тип на селски населби се нарекува скопски тип на село, кои се формирани за време на османлиското владеење што имало силно влијание врз изгледот на населбите поради зачувување на безбедноста на семејната заедница. (Цвијик, 1906).

Селските населби во пределот на непосредната околина на Скопје се со густ распоред на положба на куќите. Распоредот на градбите има специфична поставеност во однос на ориентацијата, односно јужната страна, во однос на обезбедување на поволна визура кон просторот на селскиот пејзаж (особено кај ридските и планинските села). Куќите се збиени и најчесто со амфитеатрална положба (Чучер). Распоредот на куќите е со изразена густина, каде се формираат минимални дворни места кои се оградени со камени сидови (Побужје, Чучер), без бавча или нива во непосредната близина. Куќите се поврзани со тесни улички кои се формираат помеѓу габаритите на куќите, со неправилна форма во основата. (Намичев, 2018).

Развој на просторот на куќата

Традиционалната куќа, според историските и стопанските прилики, претрпувала одредени просторни трансформации кои се прилагодувале на потребите на семејната заедница. Просторните карактеристики на селската куќа произлегуваат од потребите и применетиот концепт на градбата. Во приземјето се поставени економски простории за чување и складирање на храна, шталата, подрум и влезен трем кој ги спојува во една целина просториите од приземјето и ги поврзува со просториите на катот. Куќата претставувала простор за живеење, односно поврзување на сите животни активности каде се манифестирале сите духовни активности.

Развојот на живеалиштата, а преку тоа и просторната еволуција, ја следиме низ неколку основни типови од скопскиот регион. *Колибите* како првични градби се користеле како привремени живеалишта кои се формирале од носечки дрвени столбови над кои се потпирале вертикалните греди кои се вкопувале во тлото заради стабилност. Овие градби со архаично потекло имале едноставна форма, изградени со мали средства, со материјал од непосредната околината.

Едноделните куќи претставувале наједноставни градби каде што во средиштето било огништето, а се нарекувале *надземки*. Подоцна просторот еволуирал со доградување на одделенија – *соби*, или во дворот се градело ново живеалиште со повеќе одделенија. Приземните куќи од овој тип кои се граделе во низа, во Катланово се покривале со трска (во близина на мочуриште) или слама, а се нарекувале *сламеници*.

Подоцна, според зголемените потреби на семејството и еволуцијата на културата на живеење, се граделе *дводелни* куќи (Скопска Блатија) и *повеќеделни* приземни живеалишта (Блаце, Нерези) кои се состоеле од куќа

со отворено огниште и соба за спиење и примање на гости или просторија за чување на стоката – *пондила*. Во оваа просторна градба се издвоил просторот за луѓето од просторот за животните. (Намичев, 2007).

Сл. 1. Приказ на еволуцијата на просторните модели на живеалишта во Скопско

Во понатамошната просторна еволуција на живеалиштето се јавила потреба од искористување на стрмниот терен, најчесто во планинските населби (Дивље, Кожле, Горњани, Чучер). За прв пат се градело живеалиште на две нивоа каде *земникот*, *пондилата* или подоцна *клетот* се вкопувал во земјата, со што се добила рамна подлога за приземното ниво. Во народната терминологија се нарекувала *куќа на пондила* или *куќа на клед*. Овие живеалишта биле скромни и едноставни, најчесто со сидови од *плет*, или во планинските села со сидови делумно од камен, а покривањето со слама (Дивље, Блаце, Таор). (Намичев, 2009).

Со зголемување на свеста за подобрување на културата на живеење, еволуирал просторот на куќата со додавање на нови простории, односно отворениот чардак, а куќата се нарекувала *чардаклија* (*куќа на високо*). Во хоризонтален правец се зголемувале просториите во правец кон светлата јужна страна на живеалиштето. Во средината на 19 век зачестила градбата на куќи со приземје и кат, градени со *керпич* во котлините или од камен во планините.

Во народната терминологија, независно од изгледот и формата на куќата, за најголемите и највисоки куќи се востановила примената на терминот *кула* како императив за нешто големо и моќно (Чучер, Скопска Црна Гора). Со зголемувањето на членовите на семејната заедница се појавила потреба од издвојување на засебни семејства со засебни просторни целини (Мирковци, Чучер). Често постоечките стари куќи со голем габарит се преградувале и се добивале таканаречените *братски куќи*. Комплексните куќи најчесто биле печалбарски и преку градењето на куќата сакале да го покажат успехот и

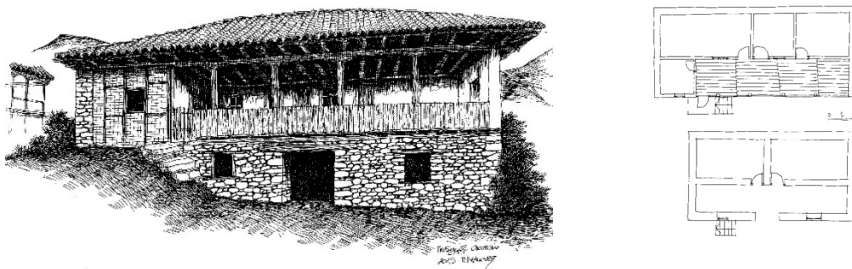
економската моќ во селската населба. Во однос на структурата се граделе најчесто од бондрук во полските и ридските населби (Блатија, Скопска Црна Гора). Одредени комплексни куќи содржеле неколку издвоени куќи со едно дворно место каде проширената семејна заедница се трансформирала на издвоени семејства, со посебни живеалишта, но притоа се задржал заедничкиот стопански начин на живот (Глуво). (Намичев 2018).

Во еволуцијата на живеалиштата доминантен просторен сегмент претставува чардакот околу кој се оформува функционалната и просторна целина на целиот објект. Чардакот претставува мултифункционален простор функционално поврзан со другите простории на секое ниво и добива клучна улога во конструктивната, просторната и функционалната карактеристика на живеалиштето. Според застапеноста на просторната структура во еволуцијата на живеалиштата во скопската област, можеме да констатираме дефинирање на одреден модел на куќа каде што задолжителен просторен сегмент претставувал просторот на чардакот.

Просторни карактеристики на куќата

Најзастапен модел на живеалиште претставува куќата со приземје и кат каде доминира чардакот како функционално просторен елемент со најголемо значење. Во основната просторна концепција приземјето содржи економски простории, трем, отворен простор, клет, подрумски простор за складирање покуќнински предмети, *куќа* – просторија со огниште за подготовка на храна – и *аур* (или *воловарник*) за чување на крупен добиток. На катот, пак, во поразвиените просторни концепти на куќи се поставува *куќата*, одаите и чардакот.

Просторијата *куќа* претставува витален дел од функционирањето на куќата каде се реализира подготовката на храна, престој преку ден, домашни работи и простор кој интензивно се користи во зимскиот период. *Куќата* претставува централен простор каде се случуваат сите активности во семејството. Особено димензијата на куќата се зголемува кај одредени куќи поради нејзината интензивна употреба во зимскиот период. Често *куќата* се поставува во средината на основата, опкружена со одаи, со што се обезбедува подобра изолација, односно полесно загревање и одржување на температурата во куќата.

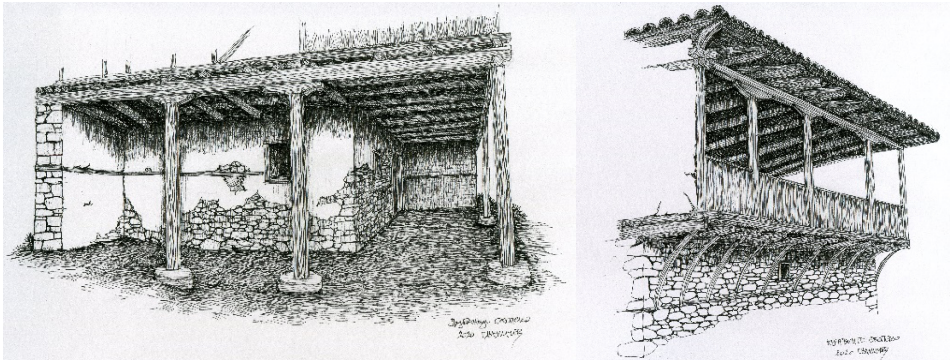

Сл. 2. Изглед и основи на куќа-чардаклија (Побужје)

На катот *чардакот* имал мултивалентна функција за комуникација помеѓу просториите – за работа, одмор и одржување на семејни веселби. Во текот на еволуцијата на куќата чардакот станал доминантен елемент во куќата, па според тоа овој тип на куќи кај народот се нарекувал – *чардаклија*. Чардакот најчесто бил отворен кон околината со дрвена ограда, а поретко се затворал со прегради или сидови, но сепак ја сочувал поливалентната функција. Дрвените еднокраки скали најчесто се со голема косина и поставени на страната од основата или исфрлени надвор (најчесто на предната фасада) од линијата на габаритот на објектот (Бањани, Чучер, Мирковци). Се практикувало често да се поставува дрвен капак над отворот од скалите заради затворање во текот на ноќта. Чардакот, според својата форма, претставува доминантен просторен и функционален елемент кој го одредува карактерот и препознатливоста на куќата, во просторно функционална смисла. Чардакот го зазема просторот пред одаите, најчесто по целата или на дел од должината на куќата, кој ги обединува просторно и ги поврзува сите простории во куќата. Широчината на чардакот е најчесто на половина од длабочината на куќата. Таванската конструкција секогаш е отворена.

Одајата на катот нема огниште и е со скромни елементи од покуќнина: дрвена клупа – *миндерлак*, полица – *рафт* која се поставува под таванската конструкција и сл. Одаите на површините на сидовите и подната подлога се изработени со смеса од кал, додека таванската подлога е покриена со штици. Одајата претставува задолжителна просторија и најбројна кај развиените типови на куќи со приземје и кат или неколку ката. Одајата се појавила како потреба од просторија со намена за спиење, издвојување на еден член од заедницата кој формира свое семејство. Во почетокот се предвидувала една или две одаи (Глуво, Горњани), додека подоцна со зголемување на членовите од семејната заедница, се предвидувале три до пет одаи. Најчесто на едно ниво имаме до три одаи кои се поврзани со чардак (Бразда, Глуво). Во приземјето најчесто се поставува по една одаја, односно таа зазема околу 32 % до 50 % од целокупната површина на основата (Бразда, Горњани).

Тремот најчесто претставува отворен простор во приземјето и тој директно е поврзан со дворното место. Тој има улога на претпростор и функција на простор на поврзување со сите други простории во куќата. Подната подлога најчесто е израмнета набиена земја, камена подлога од карпесто тло или поретко се изведува со редени камени плочи. Според одредена форма, тремот може да биде поставен централно, со две помали простории од страната, со една просторија или да е целиот простор отворен без преградување. Од задната страна преку тремот се влегува во *клетот* – простор за чување на стока, *потон* или просторија за складирање на храна и покуќнински предмети. Поретко во приземјето се поставува и *куќата*, која се сметала за простор за престој во зимскиот период, додека на катот, чардакот и одаите не се користеле преку зимскиот период. (Бродец, Говрлево, Горно Соње). (Христова, 2004).

Сл. 3. Изглед на трем и чардак (Љубанци, Кучевиште)

Во приземјето на куќата, покрај *тремот-подчардакот* и *куќата*, се поставени економските помошни простории: *визба (потон)*, *штала (пондила, аур, воловарник)* и други помошни простории. Бројот, големината и формата на економските простории зависи од условите на локацијата на теренот, системот на градење на сидовите од камен во приземјето и просторниот распоред на корисната површина во приземјето. Во шталата (*аур, воловарник*) се поставувале покрај сидот *јасли* – подигнат парапет од камен, со штици од предната страна, за ставање на слама за хранење на стоката. Според бројот на грлата се организирал просторот со одредени димензии за да се задоволи потребата на едно семејство или семејна заедница која броела и до 30 членови. Кај првичните приземни живеалишта еден дел бил вкопан во тлото, каде најчесто биле *визбата* и *земникот* со функција за складирање на храна. Подоцна, со подигањето на кат, *куќите* во приземјето имале *клет (подрум)*, *воловарник* и *ар*. Во клетот се чуваат сите *покуќнински работи* кои се користат секојдневно, *буриња* за *ракија*, *разбој*, *земјоделски алатки*, додека *воловарникот* бил во функција на чување на стоката. Најчесто во клетот нема прозорци, или се сосема мали по димензија. Во *визбата* поретко се градела *скривница* – со дрвен капак вкопана во подот (Бродец).

Конструкција и материјали

Во процесот на градење на живеалиште човекот избирал ненаселен крај при што користел материјал за градба од природата во непосредната околина, природни и еколошки чисти материјали од природата, па на тој начин ја формирал носечката конструкција на градбата. Според досегашните истражувања, начинот на градбата се одредувал и во зависност од постојаноста на живеалиштето, односно привремените престојувалишта се трансформирале според потребите и прераснале во постојани цврсти градби за живеење.

Во населбите на скопската област имало доволно ресурси на дрво од околните шуми каде што примената на дрвото заедно со каменот претставувала носечки конструктивен систем.

Употребата на *каменот* при конструктивниот состав на куќата доминира во приземјето, како основа за поставување на носечки сидови над кои се пренесува целокупниот товар на куќата за заштита од различни оштетувања. Камените сидови најчесто се градат на северната страна по целата височина на куќата, со минимални отвори – прозорци или долапи – од внатрешната страна.

Дрвото претставува клучен и доминантен материјал при градење на куќата при што конструктивниот систем овозможувал надминување на статичките можности на дрвото. Во зависност од пределот од околината се применувало соодветно дрво за концептот на носечките елементи на катот. Конструкцијата на куќата содржела дрвени греди кои, поставени во одреден скелетен распоред од вертикални и хоризонтални елементи, го формирале бондручниот систем (бука или чам). Со текот на времето при градењето на голем број станбени градби се востановил конструктивниот систем воедно и како дел од просторот вклопен со конструкцијата за чардакот. Основната конструкција на куќата содржи хоризонтални дрвени греди поставени на одредено растојание преку кои се поставува облога од носечки штички.

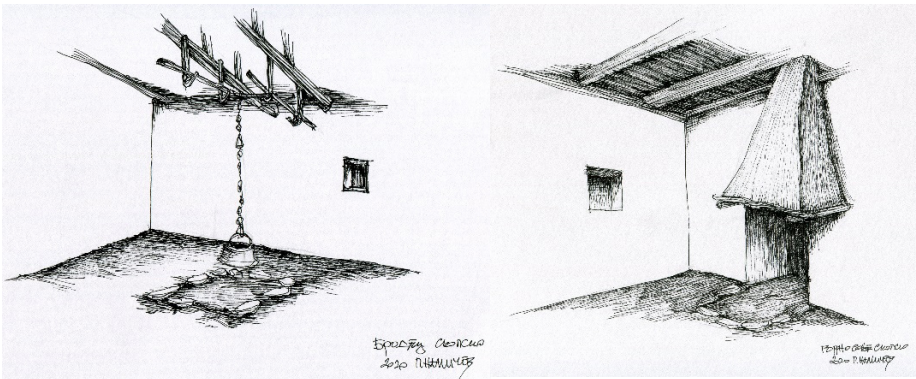
Земјата во различна дополнително обработена форма претставува значаен елемент во обликувањето на завршната форма при градење на куќата. Основната улога на обработената смеса од земја и додатни конструктивни сврзувачки елементи (слама, вода) е во функција на сврзувачко средство за сидовите од камен, за пополнување на сидната маса, за формирање на завршни облоги на подот, за внатрешните и надворешните површини на сидовите од бондручната конструкција или за сид од камен, за таванските облоги во одредени простории и сл. Земјата се применува за изработка на плитар за масивните конструктивни сидови (се подготвувале претходно со дрвени калапи), или како дополнување на сидовите од камен во горните слоеви поради малата сопствена тежина и начин на градење (Блатија, Скопска Црна Гора). Притоа овој начин на сидување со плитар бил карактеристичен за местата оддалечени од шумските предели (селата во котлината). Земјата од околината се нарекувала белушка и таа се подготвувала за обложување на сидовите од *плет* или *бољме*, каде вертикалните носечки прачки *мартаќи* (јасен, габер) се испреплетувале со прачки кои ги плетел мајсторот за да се добие конструкцијата на сидот (Говрлево). Најчесто се употребувала глината која се применувала во различна форма и состојба (изолациски, статички и декоративни својства). Смесата од кал во завршните облоги добивала и функција на создавање на специфична структура на завршните површини на куќата, влијаела врз формирањето на колористичната слика на фасадата и ентериерот, а воедно и како еколошки најзастапен, економичен и едноставен материјал.

Карактеристики на ентериерот

Внатрешното опремување на живеалиштата било тесно поврзано со развојот на живеалиштата. Покуќнинските предмети секогаш одговарале на куќата и ја одразувале имотната состојба, општествената положба и духот на живеење на семејството, занимањето и начинот на семејниот живот. Покуќнинските предмети имале своја форма која го отсликувала етничкиот белег на населението и неговото занимање. Народните занаетчии ги изработувале предметите на мошне едноставен и примитивен начин со што биле задоволени сите потреби на семејството, во согласност со нивната функција, конструкција и форма. (Вољинец, 1984).

Чардакот е формиран со штици на подот и отворени тавански греди кон покривот, со декоративна ограда на сите страни. Во голема мерка се обрнувало внимание на организацијата и декорацијата на чардакот, особено при одржувањето на семејните веселби и верските празници кога се пречекувале гости. Покрај поставување на мебел, столови и маси од одаите, се декорирал ентериерот и со ткаени предмети.

Основната декорација на чардакот се однесува на декорацијата на неговата ограда и на оградата на скалите кои се одржувале од безбедносни причини, но и за декорација на овој простор кој бил во функција во секоја пригода.

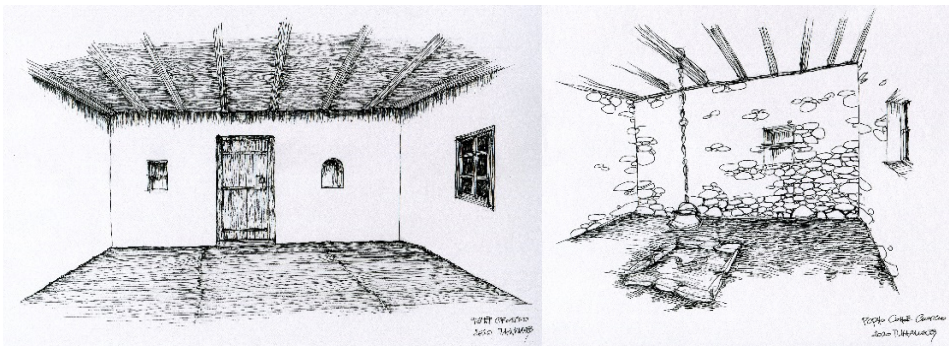

Сл. 4. Изглед на отворено и полуотворено огниште (Бродец, Горно Соње)

Кај *куќите* има огниште на средината на подот, оградено со камени плочи, над огништето висел котел, а околу него имало покуќнински предмети. Внатрешноста на живеалиштето била рационално искористена без вградена опрема, со полица, ковчези, софра и покуќнински предмети за секојдневна употреба. Преку запалениот оган се добивала топлина и светлина. Чадот излегувал преку покривот, преку отвор – *баца*, без таван. За заштита од огнот над огништето се градел *черен* – плетена платформа од гранки. *Куќата* содржела покуќнински предмети во функција на подготовка на храна. Покрај огништето се употребувале полица, *водник* за чување на

садови за вода, *соларник*, *амбарче*, *ковчег* дрвен за месење леб, *амбар* за брашно, *кош* за зрнести производи, *камарици* и сл. (Хаџивасилевиќ, 1930). Секоја куќа имала задна врата, прозорци и долапи – *камари* за чување на ситни предмети. Огништето имало централно место и функција за нормално функционирање на куќата, а околу него се одвивале сите работни и обредни дејствија поврзани со семејството.

Огништето најчесто било отворено, поставено на средината помеѓу сидовите, опкружено на подот со камени парчиња, вглавнато од нивото на подот за да не се шири огнот во просторијата. Над огништето се правел дрвен *черен* на кој се сушеле производи, а воедно дрвената конструкција заштитувала огнот да не се прошири на покривната конструкција. На покривот најчесто се оставал отвор, со покривна конструкција на мала баца, во функција на изнесување на чадот. Во почетните фази кај првичните живеалишта доминирал животот во ниското животно ниво каде што сите покуќнински предмети биле на подот. Огништето било вградено во подот, трpezата имала ниски нозе, со ниски столчиња, а се спиеело на постели на подот непосредно покрај огништето.

Сл. 5. Изглед на ентериер на одаја (Чучер) и куќа (Горно Соње)

Поради едноставната изработка и незаштитеноста на дрвото, овие предмети се сочувани во мал број. Подоцна, со развојот на огништето во височина, се изработувале предмети во куќата на нормална човечка работна височина, со *трpezа*, столчиња со нормална височина, дрвени сандаци – *ковчези*, *ноќви* и др. Оваа просторија се сочувала како автентична форма и организација на домаќинството, при подготовката на храна и како дел од организацијата на *куќата-чардаклија*. Куќата се организирала во приземјето или на катот во зависност од целокупната организираност на куќата. Подоцна огништето се вградува странично на еден од сидовите, како дел од еден од бочните сидови во куќата, со капа од горната страна и оцак кој го одведува чадот над покривната конструкција.

Дрвениот ковчег за месење леб го изработувале занаетчи, со геометриска декорација од надворешната страна, со капак од горната страна,

додека внатрешноста била поделена на два дела, за чување на брашно и за месење на лебот (Говрлево). Најголемиот дел од покуќнината се чувал во куќата, но со еволуцијата на просторот на куќата, со градење на одајата, дел од предметите за спиење и пречекување гости се префрлил во одајата.

Кон крајот на 19 век одредени елементи од ентериерот од градската куќа се пренесувале и во селската, што влијаело врз декорацијата на внатрешните врати, таваните, долапите, мусандрите, оградите и сл. Ова било особено изразено кај *куќата-чардаклија* со големи димензии од вообичаените и на повеќе нивоа (Чучер, Горњани).

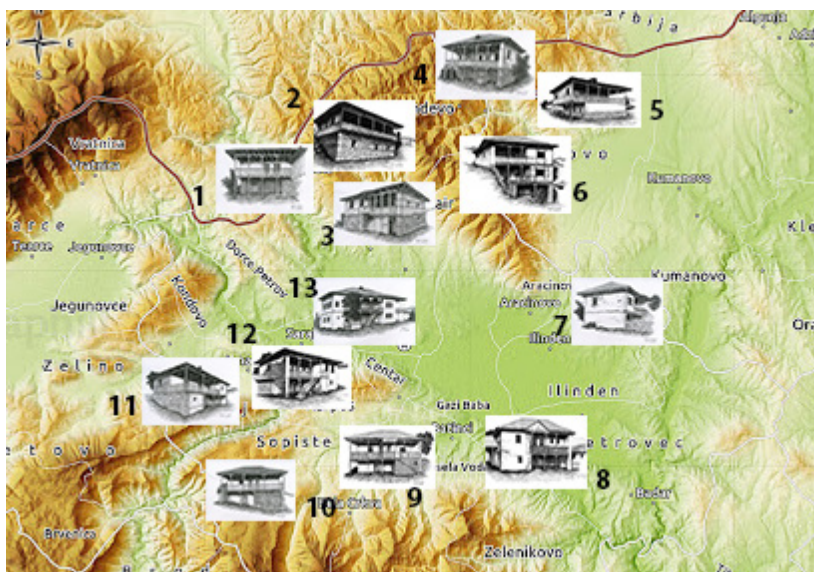
Декорацијата и изведбата на внатрешните врати е скромна, со едноставна поврзаност на дрвените штици и при оформувањето на полињата се вметнува минимална декорација од профилирани штици. Во развојот на куќата се применувале различни системи на прозорци во зависност од еволуцијата на куќите и занаетчиската умешност на градителите. Во камените сидови се оставаат отвори – *камари* за чување на покуќнински предмети, а се поставуваат најчесто од двете страни на огништето. Развојот и разновидноста на декоративната обработка на предметите и ентериерот во селската куќа се поврзува со едноставна геометриска декорација и обработка, според скромните потреби на селската куќа.

Заклучок

Поради релативно сличните климатски и економски прилики, врз основа на согледувањата на еволуцијата на живеалиштата во скопската област, доминира тип на куќа со отворен чардак како заштитен модел на куќа, специфичен за поднебјето и народните сфаќања на населението во регионот. Во скопската котлина и околината *куќата-чардаклија* била градена во рамничарските предели на Скопско Поле, а во одредени куќи во ридските делови чардакот можел да биде затворен.

Овој тип бил распространет на најголемиот дел од територијата на Македонија, независно од климатските, локалните, етничките услови или традицијата на локалното градителство. Таа се градела во полските, ридските и планинските села како модел кој ги задоволувал потребите на просечното семејство во период од неколку генерации.

Иако чардакот е застапен речиси кај сите живеалишта во регионот на државата, тој се појавува како отворен или затворен простор. Одредени просторни решенија добиваат варијанти во локални рамки во одреден регион, меѓутоа се задржува основната функција и конструктивните решенија. Отворениот чардак и куќа од скопскиот регион имаат слични карактеристики со одредени примери од областите Малешевија (Беровско), Пијанец (Делчевско, Пехчевско), Полог (Тетовско и Гостиварско), Железнец (Демирхисарско), Кумановско, Кривопаланечко, Азот, Велешко, Прилепско, Струмичко, Радовишко, Кратовско, Струшко, Охридско и др. (Намичев, 2020).

1. Глуво; 2. Чучер; 3. Бањани; 4. Љубанци; 5. Мирковци; 6. Побужје; 7. Дивље;
8. Зелениково; 9. Сопиште; 10. Говрлево; 11. Соње; 12. Соње; 13. Скопје.

Сл. 6. Карта на типови на живеалишта во скопскиот регион

Според тоа, може да се констатира дека моделот на *куќа-чардаклија* со отворен чардак доминира во сите региони, со просторот на чардакот како средишен и поврзувачки просторен сегмент кој има мултифункционален пристап. Од тие причини скопскиот регион како средиште на густа концентрација на рурални населби кои се развивале со поволни услови поради близината на градот, создале развојна подлога и зголемен интензитет на градење. Сепак, и градската средина, каде биле изразени и одредени модерни текови во архитектурата, успевала да сочува и негува одредени модели на куќи со чардак, да ги прилагоди на современите потреби на населението, а притоа да влијае и во руралните населби да се усовршуваат локалните модели на селски куќи.

Во одредени региони на Балканот, преку сличностите и различностите на основната линија на живеалишта, се дефинирал одреден модел на живеалиште во најголем дел со одредени заеднички елементи. *Куќата-чардаклија* со своите просторни особености во најголема мерка доминирала во регионите на државата, со одредени варијации успеала да се третира како модел на куќа со најголема флексибилност и можност за прилагодување во регионите на поширокиот балкански простор. (Намичев, 2021). Моделот на куќа со просторни, конструктивни и декоративни карактеристики бил застапен во регионот на Скопје, успеал да се формира како израз на големо градителско искуство и доследност на примената на негување на принципите на народното градителство.

Библиографија

1. Алексиевска Ј., Вољинец Р. (1993). Архитектурата на станбената куќа од с. Бродец. *Културно наследство*, (16), 192–212.
2. Вољинец Р., Хаџиева Ј. (1984). Старата куќа чардаклија во селото Мирковци. *Културно наследство*, (9), 57–78.
3. Вољинец Р., Хаџиева Ј. (1985). Функционално обликовната концепција во архитектурата на старата куќа во селото Горно Соње, Скопско. *Зборник на АФ* (8), 27–50 .
4. Намичев П. (2007). *Развојот на куќата во Македонија*. Скопје: Музеј на Македонија.
5. Намичев П. (2009). *Селската куќа во Македонија*. Скопје: УЗКНМ.
6. Намичев П., Намичева, Е. (2018). *Традиционалната архитектура во Скопска Црна Гора од 19 и почетокот на 20 век*. Скопје: П. Намичев.
7. Намичев П. (2020). *Традиционалната куќа во скопско*. Скопје: Град Скопје.
8. Намичев П. (2021). *Традиционалната куќа-чардаклија во скопско од 19 век*. Скопје: Град Скопје.
9. Томиќ С. (1905). Скопска Црна Гора. СЕЗб, књ. 6, *Насеља српских земаља, књ. 3*. Београд: САНУ.
10. Хаџивасиљевиќ Ј. (1930). *Скопље и негово околина, Историска, етнографска и културно политичка излагања*. Београд: Св. Сава.
11. Христова С., Намичев П. (2004). *Говрлево нема да умре*. Копер: Аналес Медитеранеа.
12. Цвијик, Ј. (1906). *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, књ. 1. Београд: САНУ.

Ekaterina Namicheva

FON University, Skopje

Petar Namichev

Goce Delchev University, Stip

Spatial Characteristics of the Traditional Village House in Skopje Region of the 19th Century

Abstract: Rural settlements in the Skopje region contain certain types of habitats in terms of evolution, with the formation of huts, cottage, house-ground floor, house-above-ground, house on the porch, house with a chardak, house-tower and complex houses. The spatial features of the dwellings contain economic rooms in the ground floor (porch, storeroom and barn), while on the first floor are the living rooms (porch, room and *house*). The spacious dimensions in the interior changed depending on the needs of the family, with the partition of the space on the porch. The interior of the dwellings was quite modest with equipment and decoration, with modest household items, which were present in the room - *house*, on the porch and in the room. Due to the relatively similar climatic and

economic conditions, the dwellings in the Skopje area are dominated by the type of house with an open porch as a protective model of a house, specific to the climate and the popular perceptions of the population in the region.

Keywords: *house; interior; space; evolution; porch; room; stone.*

ГОД. VI
БР. 12

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VI
NO 12

